

Carnestoltes al Torricó

Gran participació en les festes d'hivern i el Carnestoltes a aquesta població de la comarca de la Llitera

Vencilló es mou

L'Ajuntament ha organitzat uns cursos d'informàtica per a adults que han tingut molta participació.

L'home del temps
Francesc Mauri va visitar els instituts de Fraga dins del Projecte d'Animació Cultural.

TEMPS DE LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 e

Any 6 • núm. 44 • La Franja, febrer de 2005

SANT ANTONI AL MATARRANYA

Els diables al poder

RICARD SOLANA

Representació de la Vida de Sant Antoni a la Portellada

EDITA:
 INSTITUCIÓ CULTURAL
 DE LA FRANJA
 Associació Cultural del Matarranya
 C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
 A/e: associacio@matarranya.com
 Consells Locals de la Franja
 Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:
 Màrio Sasot

CAP DE REDACCIÓ:
 Josep Galan

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
 Hipòlit Solé

REDACCIÓ:
 Enric Algars, Antoni Bengochea,
 Lluís Rajadell i Pasqual Vidal
 (el Matarranya).
 Jaume Casas i Josep Labat
 (el Baix Cinca).
 Anna Enjuanes i Aleix Castellnou
 (la Llitera i la Ribagorça).
 Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:
 Susanna Barquín, Esteve Betrià,
 Tomàs Bosque, Josep A. Carrégal,
 Miquel Estaña, Joaquim Montclús,
 Josep Puche, Francesc Ricart,
 Francesc Serès, Carles Sancho,
 Ramon Sistac i Carles Terès.

CORREU ELECTRÒNIC:
 temps@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
 974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ:
 Isabel Calaf • icalaf@wanadoo.es

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
 Gràfiques del Matarranya, SL
 grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
 ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
 Estanc Conchita
Calaceit
 Papereria Abàs
El Torricó
 Llibreria Pilarín
Fraga
 Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
 Llibreria Les Voltes
Leida
 Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
 Papereria González
Reus
 Llibreria Gaudí
Saidí
 Llibreria Panadés
Saragossa
 Librería Càlamo
 Pza. San Francisco, 4.
 Tel. 976 55 73 18
Tamarit
 Estanc Patrito
Tortosa
 Llibreria El Temple
Vall-de-roures
 Llibreria Serret

Manifest contra la ignorància i per la llengua dels nostres pares

El 29 de gener passat, associacions de la Franja vam signar un manifest demanant el dret a expressar-mos en la nostra llengua en l'àmbit públic. I ho hem fet perquè ens estimem la nostra llengua, i perquè sabem que, entre els drets individuals, inalienables, hi ha aquell que proclama que no es poden fer distinció per raó de llengua, i l'exercici dels drets i el gaudi de les llibertats només està sotmès a les limitacions establertes per llei per assegurar el reconeixement i el respecte dels drets i de les llibertats alienes. I ningú pot afirmar que el dret d'un altre prevalgui sobre el nostre.

La Diputació General d'Aragó, no només el Govern, sinó també els nostres diputats a Corts i els organismes que conformen la més alta institució aragonesa, no ens poden prendre el dret inalienable a expressar-mos en la nostra llengua.

Però ho han fet, ho fan. Quasi 23 anys després de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia d'Aragó, i quan han passat més de 20 anys del Manifest de Mequinensa, associacions de la Franja hem considerat que esperar i no fer soroll mos condemna a la ignorància.

Entre tots, amb prou penes arribem als 50 mil habitants. Persones que hem après la nostra llengua dels pares, dels iaïos, i que l'hem ensenyat als nostres fills i néts, volem que la llengua tingue el reconeixement que li toca. No som de segona ni de tercera, ni la gramàtica que tenim, ni el vocabulari, ni les expressions, ho són. Tenim una llengua literària, científica, jurídica, administrativa, i volem que els nostres fills i els nostres néts s'expressen, escriguen i parlen en la llengua dels nostres iaïos.

Hem vist com els nostres representants polítics han fet mans i mànigues perquè el català sigue present a Europa. Hem sentit com s'acordava que el català es pogués parlar al Congrés, amb traducció i en intervencions curtes, sí, però al Congrés. I també veiem com el català no és llengua de primera a casa seua, a la Franja. Independentment dels sentiments que això pugue generar, sí que es pot afirmar que hi ha una desigualtat de tracte.

Durant 20 anys, els representants polítics han demanat pau i serenitat, no fer soroll. No volem trencar res, volem tenir el mateix tracte que té tothom i el mateix tracte a què tenim dret, agrade o no agrade: la igualtat davant la llei. Per aconseguir-ho, els nostres representants polítics han d'aprovar una llei de llengües ja prevista en l'Estatut d'Aragó.

Les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó gaudiran de protecció. Es garantirà el seu ensenyament i el dret dels parlants en la forma que ho establisque una Llei de Corts d'Aragó per a les zones d'utilització predominant. Així ho diu l'article 7 de l'Estatut d'Aragó.

23 anys després, ens preguntem si l'Estatut d'Aragó és paper mullat, si ens volen prendre el pèl o, simplement, no ens consideren aragonesos.

D'ací a poc temps, és probable que un ciutadà de la Franja es pugue dirigir a les institucions europees en català. Potser també a Madrid ho podrà fer. A l'Aragó, en canvi, haurà de continuar reclamant el dret a parlar en la llengua que li és pròpia. Nosaltres ho seguirem fent, perquè ens sentim orgullosos de la llengua que vam aprendre dels nostres pares, i no volem donar l'esquena a les nostres arrels.

ESTISORES

Miguel Estaña

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

José Miguel Gràcia,
economista i escriptor
de la Codonyera

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

Les Associacions donen un toc
d'atenció al Govern Aragonès

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió

La flama de la vida

salutació del director

No se sap ben be per què, potser perquè la paciència davant la passivitat i la insensibilitat de les institucions polítiques arriba un moment que s'acaba, les entitats que treballen en defensa de l'aragonès i les que lluiten per la dignitat del català a l'Aragó han coincidit en el temps demanant, en dos manifestos diferents, mesures per a conservar la unitat de la llengua, uns, i la oficialitat de l'ús públic i culte, els altres.

En el mateix temps en que Europa s'afanya per donar veu a les llengües no estatals, i a la Constitució espanyola es contempla la cooficialitat de les diverses llengües als territoris on es parlen, el govern d'Aragó va demorar el compliment estatutari de redactar una Llei de Llengües tota una legislatura (la passada) i ara vol deixar la presentació i aprovació d'un avantprojecte per als darrers mesos de l'actual, d'ací a dos anys i mig.

Com diria l'escriptor saïdinès Francesc Serés, els que estan farts, grassos i llustrosos en la seua llengua, amb quatricentenaris del Quixot, super congrés de totes les Acadèmies de la Llengua Espanyola, etc. mai podran comprendre les presses per saciar la gana de normalització que pateixen des de segles els parlants de les llengües minoritzades.

Mاريو Sasot

cartes dels lectors

Falta humor

Estic molt d'acord amb el comentari de Mاريو Sasot i que també reflexa la seua columna del número 43 de *Temps de Franja*. Som molt solidaris amb coses de les que es parla molt, cosa que està bé. Però coses menys sonades i tan problemàtiques passen desapercebudes o menyspreades.

Continuo opinant que dins la importància que té la revista, resulta una mica àrida, moltes obres, molta llengua i poca opinió, humor i pobra amb la Llitera.

Josefina Motis
Fraga

Desgavell toponímic

Com tothom sap l'editorial Alpina, de Granelers, des de fa molts anys es dedica a publicar mapes de les nostres comarques, especialment de les muntanyes i serralades, per a ús d'alpinistes i excursionistes. Doncs bé, és de lamentar, i més tractant-se d'una editorial catalana, que quan sortim dels límits del Principat no hi hagi una normalització i una sistematització dels topònims i que aquests molts cops apareguin mal reproduïts en els mapes o, el que és pitjor, en arbitràries i injustificables versions castellanes; així, per exemple, i sense anar més lluny, trobem en la guia i el mapa dedicats a la zona del Turbó, a l'Alta Ribagorça, «el Castillo del Turbón», «la Peña de Subit», «el Tossal del Home», «la ermita de San Antonio», «la Roca de las Diez» –al costat curiosament de la «Roca del Migdia, «el Pic de Basibé» –en lloc de «Baciver»–, «Barranco Pedrins», «la Montañe-

ta de Rins» –en canvi apareix «la Muntanyeta de Denui–, «el Puerto de Gabàs» –en canvi hi ha «el Port de les Ares»–, el «Collado de Castanesa» –i en canvi «el Coll d'Espina»–, «Las Salineres»; de la vall de Benasc. simplement dient que els topònims «Gia», «Saünc», «Vilanova» i «Benasc» apareixen com a «Chia», «Sahún», «Villanova» o «Benasque», ja està dit tot. –també «Eixea» apareix com «Egea».

Vist aquests desgavell, des d'aquí fem el prec als responsables de l'Editorial Alpina perquè en els seus mapes referits a la Franja de Ponent hi aparegui correctament reflectida la toponímia lingüísticament catalana de la zona; un prec que el fem extensiu a la resta de la Ribagorça, la Llitera i el municipi del Mas de les Mates, ja que si bé actualment hi pot haver discrepàncies sobre les adscripcions dels seus parlars és evident que aquestes zones presenten una toponímia bàsicament de caràcter català, atés que el català, en el seu dia, hi fou la llengua pròpia.

Ens agradaria que aquesta petició de catalanització –al capdavant normalització– de la toponímia, en els mapes editats per Editorial Alpina referits a la Franja de Ponent i zones adjacents, fos degudament atesa. Ja que no tenim cap motiu per desconfiar de la catalanització de l'esmentada editorial, ans al contrari, així ho esperem.

Si voleu fer arribar la vostra petició a Editorial Alpina perquè en els seus mapes respecte la toponímia –lingüísticament catalana– de la Franja de Ponent, podeu fer-ho a la següent adreça electrònica: mnadal@editorialalpina.com

L'ESMOLET

La tirania de l'actualitat (divagacions)

No sé si és una qüestió d'edat, d'entorn o, senzillament, un defecte adquirit. El fet és que amb el pas dels anys he anat substituïnt la música Radio3 per les tertúlies de Catalunya Ràdio. És cert que, abans de la desconcertant programació Minobis, ho alternava amb Catalunya Cultura. Però la veritat és que allò que em fa engegar la ràdio cada matí, és el cuquet de saber què ha passat, que n'opinen els opinadors. I, quan m'aturo a pensar-hi, no hi trobo explicació. Davant meu, en un prestatge, m'interroga la filera de cassettes gravats dels mítics programes «El Ambigü», «Diálogos3» o «Discópolis». Barreges insòlites d'estils musicals.

Hi ha, suposo, l'evolució de Radio3, la meua pròpia evolució personal i musical.

Aquest cap d'any, precisament, l'amic Jesús i jo ens enfrontàrem amb aquest fet. El sopar i la festa havia acabat, tothom era a dormir, algú traginava gots bruts a la pica. I als altaveus hi ressonava la profunda veu de l'Ovidi recitant en Papasseit. El poder d'evocació era terrible. En aquells instants, vam ser conscients del pas del temps, de la bellesa a la que, en certa manera, havíem renunciat.

Hi he pensat, darrerament. Quan vaig començar a treballar d'aprenent -l'any 79, a l'estudi d'en Joan Fors- em preguntava què hi trobava el senyor Joan a sentir tot el dia notícies i comentaris. Jo hagués volgut escoltar música, mentre treballava. Ara que tinc el meu propi estudi, no puc prescindir de la xerrameca d'en Bassas. Em faig vell? És evident.

Carles Terès Bellès

El CESBA publica el llibre *De Calaceite a Mauthausen*

■ Redacció

La publicació del llibre *De Calaceite a Mauthausen, Memorias de Raimundo Suñer* suposa una encomiable participació del Centro de Estudios Bajoaragoneses (CESBA) en els actes commemoratius del 60è aniversari del final de l'holocaust practicat pels nazis en la Segona Guerra Mundial. L'obra, que apareixerà en data encara no fixada de la propera primavera, forma part de la col·lecció 'Memorias' del CESBA, en la qual s'han publicat, des de fa bastants anys, les experiències de nombrosos baixaragonesos.

Raimundo Suñer va ser alcalde de Calaceit pel partit Izquierda Republicana de Manuel Azaña durant els primers anys de la guerra civil. La vida de Suñer comença al seu poble natal i presenta un jove que somiava ser tragner de carros de transport de mercaderies tirats per cavalleries i va acabar conduint

Els supervivents de Mauthausen després de l'alliberament, el 5/5/1945

automòbils de l'exèrcit republicà a la batalla de l'Ebre. El llibre del CESBA relata multitud de peripècies d'una persona amb clars dots de líder i a qui fins i tot al camp de Mauthausen anomenaven 'l'alcalde'. L'obra, que es troba a impremta en aquests moments, ha estat coordinada per Miquel Blanc, qui ha pres com a base els quaderns de memòries que

Suñer va escriure fins a la seua mort el 1975. Les memòries de l'alcalde de Calaceit van obtenir el primer premi del jurat en el darrer certamen sobre memòries convocat pel CESBA. Blanc va obtenir el primer premi en una convocatòria anterior amb el llibre *Toda una vida* sobre les memòries de son pare, José Blanc Sanmartín.

La bassa de la Trapa comença a omplir-se

■ Lluís Rajadell

El desembre passat començava a omplir-se d'aigua la bassa de la Trapa, a Maella, un fet que simbolitza la materialització d'un somni, assegurar el subministre dels pobles riberencs del Matarranya. El minipantà que acaba d'entrar en funcionament té una capacitat de 1,2 hectòmetres cúbics i, a més dels cabals que rebrà de la sèquia de Santa Maria, disposarà d'una elevació des de l'Ebre que garantirà l'ompliment en cas de necessitat.

La construcció de la bassa de la Trapa forma part del denominat «Acord de Favara»,

signat l'any 1999 per totes les parts implicades en la regulació del Matarranya. Este pacte inclou també un altre minipantà, el de Vallcomuna, entre els termes de Massalió i Maella, que està també molt avançat i que tindrà una capacitat de 2,2 hectòmetres cúbics. En conjunt, els dos projectes suposaran una inversió de 17 milions d'euros, aportats íntegrament pel Govern Central.

La finalització i entrada en servei d'estes dues obres suposa una passa definitiva per a evitar que tornin a repetir-se els greus problemes de sumi-

nistre que la conca del Matarranya va patir a la segona meitat de la dècada dels noranta del segle XX, que va posar en perill el subministre dels pobles riberencs, la supervivència d'extenses plantacions de presseguers i la convivència entre les poblacions matarranyenques.

A l'acte de inauguració de la bassa de la Trapa va acudir el president de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre, José Luis Alonso, que va assegurar que la Trapa estarà plena d'aigua abans de la pròxima campanya de reg.

La Todolella

Porto dues setmanes pensant en lo meu primer Viles i Gents. Li dono voltes per a veure si el millor és presentar-me i explicar el bon xic que sóc o escriure sobre un tema que interesso i no avorrir als lectors sobre els meus gustos i les meues fòbies. Però la realitat sempre et sobresalte quan menys t'ho esperes. 18 morts a la Todolella intoxicats per una estufa de gas!

Lo matí del diumenge, quan encara no es sabia res, comentàvem que s'havie fet una festa el dia abans celebrant l'aniversari de Bartolo d'Herbers, una d'aquelles persones amb una capacitat increïble de relacionar-se i crear amics d'amics, que son tota una referència per a una comarca. Molta gent de la zona hi havie anat i li havien preparat una festa sonada. Què bé! Haurà segut d'aquelles coses que recordes durant molt de temps. Però per la tarda escomencen a arribar les males notícies. Un cop brutal per als amics, per als familiars i també per als qui els coneixíem, amics d'amics. Una tragèdia.

Molta gent de la que mou los pobles dels Ports, que no els deixe morir en la monotonía i la passivitat, que manté l'activitat quotidiana, no podran seguir sorollant-ho tot, no podran ajudar-mos a mantindre la flama. Gent que va a tocar en lo seu grupet per a una festa d'amics. Gent que fa comarca. Gent que arraiïa a la terra a aquelles persones que només estaven de pas per un poble. Gent que fa amistats per a tota una vida en un moment. I ara... I ara als Ports los han tallat esta força interior. Costarà temps recuperar-se. Però els Ports segur que saben eixir d'esta. N'estem segurs. Ho necessitem. Molts ànims i endavant!

Natxo Sorolla

La Vida i miracles de Sant Antoni tornen a la Portellada

■ Ricard Solana

Els diables tempten a Sant Antoni

El dissabte 15 de gener va tenir lloc a la Portellada la primera representació del segle XXI de la Vida de Sant Antoni. Malgrat la freda nit, potser una de les més fredes d'aquest hivern, la plaça era plena de gom a gom per un públic que va aguantar el fred i que no volia perdre's cap moment de la representació. Durant més de dos hores una quarantena d'actors, tots veïns d'aquesta menuda vila matarranyenca posaren en escena el text sobre la vida i miracles del sant, que guarden

com a part important del seu patrimoni cultural. La representació d'enguany és el resultat de moltes hores d'assaig i dedicació des del mes de novembre, sembla que aprofitant que la collita de l'oliva ha estat una mica fluixa.

Durant el segle passat el text només s'havia representat en quatre ocasions: el 1921, el 1950, el 1984 i la radera el 1993.

L'obra l'ha dirigit, ja per tercera vegada, Àngel Martí, que va heretar aquesta responsabilitat del seu pare Antonio

Martí, que va ser qui més aportacions va fer per a poder recuperar aquesta tradició.

Un cop acabada la representació, el diablets van encendre la monumental foguera, la barraca, que va escalfar durant unes quantes hores a tots els assistents, vinguts de tots els pobles de la comarca.

La representació de la Portellada és una de les poques que encara sobreviuen intermitentment, però que havien estat molt nombroses en el territori on s'uneixen Aragó, Catalunya i el País Valencià.

II Trobada d'entitats del territori de l'antiga diocesi de Tortosa

Calaceit, 12 de març de 2005

- 10.00 Benvinguda i acreditació de les entitats i presentació de la Jornada
- 10.30 Presentació i valoració del primer any de funcionament de l'Institut Ramon Muntaner.
- 11.30 Pausa-café
- 12.00 Proposta de millora de l'intercanvi de publicacions entre les entitats editores.
- 12.20 Presentació de la II Fira del Llibre i autor ebrenc.
- 12.40 Presentació i propostes de participació de les entitats en l'any Cabrera i el Congrés Internacional sobre Cabrera el 2006.
- 13.00 Posicionament de les entitats sobre la unitat de la llengua.
- 14.00 Dinar de germanor. Cal fer reserva previa. Places limitades.
- 15.00 A les postres del dinar: Presentació-tertúlia sobre el llibre "Lledó, Arenys, Calaceit i Queretes: quatre pobles aragonesos al Bisbat de Tortosa", de Joan-Lluís Camps.
- 16.30 Volta guiada per Calaceit.

El «diablet cornut» animà el Sant Antoni de la Freixneda

■ Rafael Ferrer i Burgués

Foguera a la Plaça

La Freixneda ha celebrat enguany una vegada més la festa de Sant Antoni. El dia 16 pel matí los hòmens són els encarregats d'anar a buscar grava i terra per ficar-la a la plaça del poble per fer d'aïllant i d'esta manera que no s'eixeco el ciment del terra. Després van a buscar amb tractors i remolcs la llenya per fer la foguera, soques d'olivera, d'ametlers i ceps secs. Es barreja amb troncs de pins tallats fa poc per què la llenya de la foguera no es consumeixi tant ràpidament i duro tota la nit.

Les dones són les encarregades una setmana abans de la festa d'anar per tot el poble a fer la «plega» abans es recollia farina, ous, sucre, fruits secs, per fer les pastes i coques que després es venien a l'oferta. Els darrers anys solament es demanen diners perquè es més operatiu, amb els diners recollits es fa la comanda al forns dels braços de gitano, casquetes a la paella i la resta de dolços.

La llenya amuntada anàrquicament a la vora del pi plantat al mig de la plaça de la

Freixneda, s'encèn allà al tard. Lo fenàs i les branques de pi seques s'encenen ràpidament i els primers espurnegalls escocemen a calentar els peus gelats com lo granís del nombrós public present que va comentant les raderes novetats que han passat al poble.

El moment més esperat és l'eixida del diablets, al crit de «Diablet cornut, que et cagues a l'almud» les vimegades de les verdes i fines branques d'aveïllaners fan correr als xiquets i xiquetes per la Llonja, la plaça Major, coberts i carrers dels poble. No triguen en saltar les primeres llàgrimes dels ulls d'algun noi que ha rebut la fuetada del diablet amb massa força. Forma part de la tradició. Els iaïos conten que abans encara pegaven més fort i que es cagaven de por de sol sentir-los nomenar, els perseguïen fins als afores del poble i podien entrar per dins de les cases.

Encara es conserven fotos del gorrinet que era tradició, que se soltès per Sant Antoni pels carrers dels poble. Quan es feia de nit, la casa on es troba-

Benedicció del Sant als animals del poble

va passejant el gorrinet devia d'arreplegar-lo i donar-li de menjar. D'aquí ve l'expressió «Dónes més voltes que el gorrinet de Sant Antoni.»

El dia 17, pel matí es porte el Sant a la plaça i es porten els animals perquè es protegeixi de les malalties. Ara normalment solen ser animals de companyia, gats, gossos, periquitos, tortugues... enguany però, una granger ha portat un bou perquè el sant protegeix de malalties el seu ramat.

Després en processó el Sant es portat a la capella, on se

celebra una missa en lo seu honor. A l'eixida es reparteix el pa beneït.

Per la tarda, a la Plaça, les dones celebren l'oferta, particulars i colles van oferint els seus diners pels exquisitos dolços subhastats. La comissió ha preparat uns rostidors metàl·lics d'un metre d'alçada on es rosteixen el xoriços i panceta, los porrons es van buidant de vi i les primeres notes dels músics animen als presents a anar a ballar i a xalar d'una festa que els freixnedins estimen molt.

Diablets de la Freixneda

DGA i Ibercaja reconstruiran el Castell de Fraga i l'Església de Vall-de-roures

■ Redacció

La consellera d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Aragó, Eva Almunia, ha firmat amb el director general d'Ibercaja, José Luis Aguirre, un conveni de col·laboració per al desenvolupament de projectes culturals a la Comunitat Autònoma d'Aragó. La firma d'aquest acord és una prova de la coincidència d'ambdues institucions en l'impuls a les manifestacions culturals pròpies de la nostra Comunitat així com la seua valoració i recuperació, atesa la seua importància com a elements de cohesió social per als aragonesos i aragoneses.

L'entitat destinarà la xifra d'1.220.000 euros del seu fons d'Obra Social i Cultural per al finançament de programes destinats a restaurar i difondre la riquesa del nostre patrimoni així com per promoure la

Obres del Castell de Fraga al setembre de 2004

Iglésia de Vall-de-roures

MANOLO SILURANA

creació artística que permeti una millor formació dels nostres creadors i la projecció a l'exterior dels nostres valors culturals. Detallem a continuació tot el seguit d'actuacions i les quantitats destinades:

Desenvolupament de programes de restauració del patrimoni històric-artístic: 708.000 euros. A través d'aquest conveni, el Govern d'Aragó intervinirà en el Castell de Fraga (100.000 €), l'Església de la Mantería (100.000 €), l'Església Parroquial de Linares de Mora (42.000 €) i l'Església de Vall-de-roures (100.000 €).

Desenvolupament de programes de difusió del patrimoni cultural: 120.000 €. Entre les actuacions més importants cal destacar la creació d'un portal

web de difusió del patrimoni historicoartístic.

Desenvolupament d'un programa de beques i ajuts en matèries artístiques: 190.000 €. Cal destacar el programa d'ajuts a joves músics i artistes plàstics, amb l'objectiu d'afavorir la projecció dels joves artistes aragonesos.

Desenvolupament d'un programa de projecció artística en l'exterior: 182.000 €. L'objectiu d'aquest capítol és finançar la projecció exterior de formacions musicals aragoneses de qualitat entre les quals s'hi troben ja Al Ayre Español, Premi Nacional de Música 2004, Miguel Ángel Berna i l'Orquestra Simfònica del Conservatori Superior de Músiques d'Aragó.

Orgull

A principis de l'any 2004, el meu amic Beltrán, exalcalde de Fraga, m'anunciava amb un somriure beatífic i tranquil·litzador que la passada tardor tindríem Llei de Llengües al Parlament d'Aragó. Bé. Bastant abans, l'amic Becana ens va confessar que s'estava intentant consensuar un projecte de Llei de Llengües entre totes les forces del Parlament. Molt bé. No fa gaire, un pesant polític... i novel·lista... *shhh!*... de la Llitera m'assegurava també amb un to de veu categòric i tranquil·litzador que aquesta primavera de 2005 tindríem Llei de Llengües i Cooficialitat. Fabulós. Quan faci 25 o 30 anys des que vam començar a demanar-la i quan, fins i tot el Govern algerià –una Dictadura, senyors, una Dictadura!– ha concedit la cooficialitat de la llengua que parlen els berbers, suposo que ens tocarà a nosaltres la loteria. Després de sentir aquests amics i de contemplar l'espectacle dels algerians i la realitat, agafo l'*Heraldo* i llegeixo les manifestacions de Marcel·lí Iglesias sobre que estava orgullós i satisfet de la labor realitzada pel Govern d'Aragó durant el 2004. Doncs jo, no n'estic d'orgullós. I si Aragó no em tracta com un ciutadà més, ja que he perdut la ciutadania aragonesa pel fet de residir més de 5 anys fora del territori, i no se'm tracta com un ciutadà com cal i no se'm reconeixen els meus drets lingüístics, acabaré renunciant al 5% d'aragonès que encara em queda. I aquest 5% se m'acabarà el dia 30 de març. A partir d'aleshores em consideraré un simple ciutadà... català, és clar.

Josep Galan

Fraga serà al maig seu del Mercat de la Música d'Aragó amb el festival «En la línia»

■ Redacció

La Diputació Provincial d'Ossa, en col·laboració amb l'Ajuntament de Fraga i el Govern d'Aragó, organitza el festival «En la línia», que se celebrarà a Fraga els dies 13 a 21 de maig. «En la línia», segons els organitzadors, és un festival modern, multidisciplinari i amb personalitat pròpia, diferent d'altres propostes artístiques del nostre entorn. A més d'incloure concerts, s'organitzaran expo-

sicions, trobades de debat, jornades professionals, cinema i un mercat professional.

La diputada provincial de Cultura, María Antonia Brusau, afirma que aquest projecte naix «amb la voluntat d'equilibrar el territori, ja que la comarca del Baix Cinca no comptava amb esdeveniment d'aquesta índole».

Per una altra part, Luis Calvo, director del festival, assegura que aquesta cita pretén conver-

tir-se en un festival per a la ciutat i un mercat per al professional. Així, el Mercat estarà planificat en funció de l'època actual: la del DVD, el CD i Internet, i tindrà com a prioritats, a més de la informació, la trobada i la reflexió. L'objectiu és potenciar la indústria musical de l'Aragó, i atindrà, a més del mercat aragonès, el de l'entorn natural, sense renunciar a l'expansió.

Així, estarà dirigit a programadors aragonesos, de la resta de l'Estat i internacionals, també a crítics i especialistes dels mitjans de comunicació, a artistes, mànagers i agents, i a la indústria complementària de la música en viu (empreses de so, infraestructures, etc.). El Mercat de Fraga disposarà d'un espai professional on es portaran a terme debats i presentacions de projectes, així com una zona comercial i una altra de trobada.

Educació d'adults i Programes Mentor en el barri fragatí de Miralsot

■ Redacció

Amb la posada en marxa recentment d'un curs MENTOR d'estudis informàtics en el Telecentre del barri fragatí de Miralsot, se segueix amb la política d'escampar l'oferta d'educació d'adults a tots els municipis del Baix Cinca. Vint veïns de Miralsot aprofiten els recursos informàtics que ofereix el Telecentre del barri, en servei des del passat mes de setembre, per, en dos grups de deu alumnes, seguir un curs d'estudi informàtic del Proje-

cte MENTOR, un programa d'educació a distància per Internet. La regidora delegada d'educació a l'Ajuntament de Fraga, Rosario Jiménez, destacava la importància que aquesta oferta i la de la resta d'estudis i cursos que puguin seguir-se en el Centre d'Educació d'Adults de Fraga, pugui arribar a Miralsot i a la resta de municipis del Baix Cinca.

El projecte MENTOR ofereix la possibilitat de seguir ensenyaments, en més de

quaranta cursos especialitzats, a adults, ensenyament que se segueix a distància a través d'un ordinador. A Fraga es va posar en marxa al Centre Educatiu les Monges l'any 2001. Amb aquest programa, els alumnes disposen d'una major oferta de cursos, que en molts casos, busquen la seua millor formació i reciclatge professional. Segons Rosario Jiménez, aquesta iniciativa ha ampliat les possibilitats dels centres d'adults.

El meteoròleg Francesc Mauri visita Fraga

■ Pep Labat

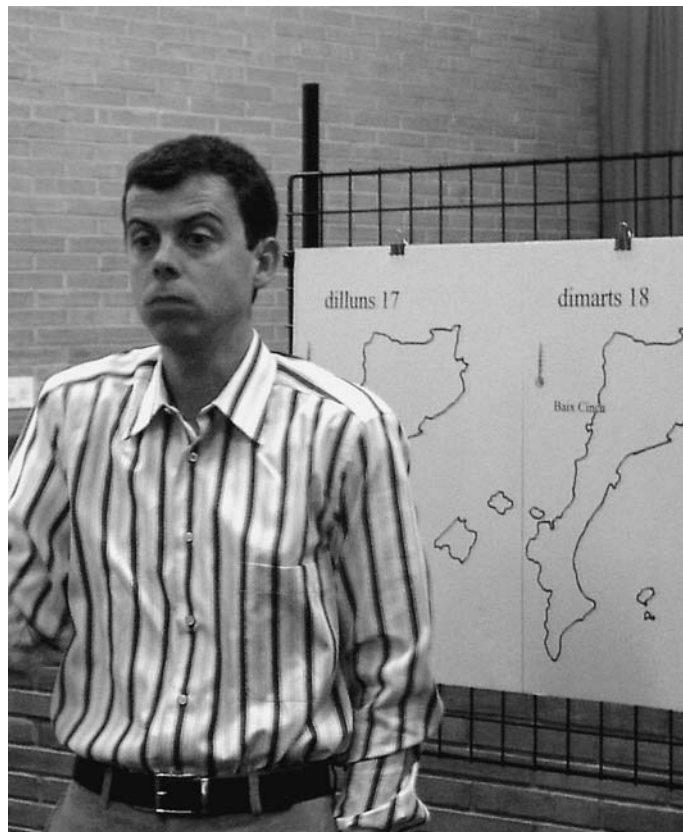
Francesc Mauri, el popular meteoròleg de TV3, va visitar Fraga el passat 17 de gener. Aquest es va reunir amb alumnes de català de 1r i 2n d'ESO dels instituts de secundària «Ramón J. Sender» i «Baix Cinca».

Francesc Mauri va parlar, entre altres coses, de l'ofici de meteoròleg, del propi servei de meteorologia de TV3, de la utilització del català en el seu programa i òbviament, del fenomen hivernal més característic de la comarca: la cega-llosa.

Els alumnes, per la seva part, van explicar a Mauri refranys populars fragatins relacionats amb els fenòmens meteorològics i van debatre els seus significats i si aquests s'ajustaven a la realitat des del punt de vista científic. Per una altra part, Mauri va atendre la petició dels

estudiants quan li van demanar que s'aventurés a fer la previsió meteorològica per als propers dies en una reproducció dels mapes que sol utilitzar en el programa que presenta diàriament a TV3.

Aquesta activitat forma part de l'anomenat Programa d'Animació Cultural de la Franja del Departament d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Aragó (PACEF). Aquest projecte, que es va iniciar fa cinc anys, consisteix en la realització de xerrades, col·loquis, tallers, concerts, recitació de contes i poemes, etc. per part de professionals d'aquestes àrees que desenvolupen les seves activitats en català i que, al mateix temps, siguin o tinguin alguna vinculació amb la Franja, pel que fa al contingut de la seva obra, procedència, etc.

PEP LABAT

ESTAMPES RIBERENQUES

Nushu Euram

■ Susanna Barquín

A punt de començar l'última tardagor, vaig llegir que havia mort una llengua, nushu li deien, que usaven les dones xineses per comunicar-se en secret. El nushu havia viscut en femení durant segles, i un bon dia, l'última xinesa que sabia desxifrar aquells signes misteriosos, es va emportar el diccionari a un altre món.

Va ser una notícia repetida durant uns dies, i sempre que la sentia o la llegia, imaginava escenes de nines esblanquides que caminen com un saltamartí (o martina), que cusen missatges amb fils de colors, que intercanvien llenços brodats amb poemes, misèries, desitjos i alegries, o tristors. Dones que es comuniquen amb altres dones i inventen una llengua que ningú més coneix, una gramàtica que es cus i es dibuixa, una sintaxi de daurats i rojos i liles, que durant centenars d'anys es lliga de mare a filla, de dona a dona. El nushu. Què bonic! Fins que s'acaba.

I a punt de començar l'hivern, vaig anar al sopar que organitzava l'Institut d'Economia i Empresa Ignasi Vilallonga a Barcelona, a l'hotel Ritz per més dades. Després de desar els abrics en el lloc adequat, ens van indicar, al meu acompanyant i a una servidora, que baixéssim les escales per prendre l'aperitiu. Cava, canapès, allò que ara se'n diu propostes, com ara xampinyons

arrebossats farcits de fetge d'ànec (per cert, excel·lents), tàrtar de salmó i altres per l'estil.

El sopar es va fer en una altra planta, en tres o quatre o cinc salons oberts, perquè hi havia molta gent, amb un escenari, pantalles de vídeo i equip de so. Vam reconèixer diputats de tots els partits, membres de més d'un govern, polítics, catedràtics d'Economia, catedràtics de Dret, empresaris, persones relacionades amb la cultura, directius d'entitats financeres de les Illes Balears, del País Valencià, de Catalunya d'Andorra i de la Catalunya Nord. També, esclar, l'Eliseu Climent, culpable, d'alguna manera, si se'm permet, d'aquell desplegament. Vam saludar i vam petar la xerrada amb algunes persones que coneixíem, vam conèixer d'altres, i vam assistir al lliurament de les beques d'investigació i la presentació de diferents estudis que s'han portat a terme amb l'impuls de l'Institut Ignasi Vilallonga. Vam sentir també que de tant en tant es parlava de la incorporació de l'Aragó empresarial i acadèmic a aquesta iniciativa. Durant el dia, s'havia celebrat el Congrés Euram, que havia aplegat diferents ponents a l'entorn de la necessitat d'establir una Euroregió mediterrània.

Quan vam sortir al carrer, i mentre caminàvem cap al pàrking, amb el fred em van venir a la memòria les saltamartines cosidores i la seva llengua perduda, i se'm va ocórrer que potser no es tractava de tenir la més bella llengua, sinó la més útil. El nushu va morir perquè ja no interessava a ningú. I el català potser sobreviu perquè serveix, encara que aquestes lletres impreses no puguen competir amb les delicades lletres de fil que van viure a la Xina.

José Miguel Gràcia, economista i escriptor de la Codonyera

«Cada vegada m'interessa

José Miguel Gràcia a la seva casa de la Codonyera

Pregunta. Per què ha tardat tant en manifestar-se la vocació artística de José Miguel Gràcia?

Resposta. Ha estat una cosa imprevista. De jove m'havia interessat l'art, havia visitat exposicions i havia llegit, encara que reconec que tinc dèficit de lectura. No he començat a escriure per haver llegit massa. Respecte a l'art, pot ser que anés una mica més que la resta a exposicions, però sense exagerar.

P. Com ha influït la Codonyera en el seu despertar poètic?

R. Es van donar una sèrie de circumstàncies que ho van propiciar. Vaig començar posant noms a les eines que recollia del camp i buscant la denominació pròpia del poble. Va ser llavors quan vaig començar a escriure en català. A partir d'aquí, vaig constatar que havia d'aprofundir en el coneixement de la llengua. Una mica més tard, vaig fer un romanço sobre coses de la Codonyera i em va sorprendre comprovar que m'anava eixint prou bé. Una cosa va portar a l'altra, i vaig escriure el primer llibre.

P. Però tot això va ser molt tard.

R. Fa cinc anys. En tenia 59. Es una vocació nova. La vida ha de tenir etapes noves perquè estancar-se és morir-se una mica també. No es pot viure sols de records. Procuo obrir noves èpoques en l'àmbit personal.

P. L'ha sorprès l'èxit de la seua obra?

R. Ningú coneix les seues capacitats de fer alguna cosa fins que no intenta fer-la.

P. A més, es pot dir que està enratxat. Va ser finalista del Guillem Nicolau el 2003 i guanyador del 2004. Ha publicat el llibre *Davall d'una oliveira* i es va recomanar la publicació d'un poemari seu al premi Santa Isabel de la Diputació de Saragossa.

R. A la darrera d'estes obres que vostè cita deixo de banda el ruralisme en introduir conceptes tècnics, però sense abandonar les arrels. Aprofundint en este camí he escrit el treball guanyador del Guillem Nicolau, *Barcelona. Vers a vers*.

P. No es pot negar que està molt inspirat.

R. I això que, treballant 8 hores cada dia, no em queda massa temps lliure per a fer coses.

P. Però, pel que pareix, l'aprofita bé.

R. Sí. A més m'he divertit molt. Sóc economista i director financer d'una multinacional francesa amb seu a Barcelona. Em guanyo la vida com a economista.

P. I quin és el secret per traure tant suc del temps lliure que li queda?

R. La clau pot ser que no veig la tele ni m'agrada el futbol.

P. Com ha arribat a desenvolupar una activitat tan polifacètica –poesia, música, fotografia, restauració...–?

R. M'atreia l'abstracció dels objectes vells, convertir-los en una manifestació artística. Un dia van aparèixer una sèrie de finestres velles i les vaig recollir. Vaig dedicar poemes a una sèrie de fotos antigues que havia fet i que pensava perdudes i ho vaig enmarcar tot en les finestres restaurades. Em van donar molta feina. He incorporat elements abstractes al conjunt finestra-foto-poema. En els versos introdueixo elements procedents de la meua formació tècnica com economista.

P. Des de fora grinyola una mica la seua professió tècnica i materialista amb la vertent poètica?

R. Quan acabo un poema ting la sensació d'haver fet un treball manual també. No és només una labor intel·lectual, té darrere un component de treball amb les mans, material. A més, tinc clar que esta faceta poètica i artística és un joc per a mi. Als seixanta anys no em puc prendre la vida seriosament.

P. S'ho planteja com una

mena de vàlvula d'escapament?

R. Efectivament. La faceta creativa és complement de la laboral. M'agrada enjugar-se fent un poema. M'agrada la socarroneria.

P. Dona la impressió de que una veta d'ironia recorre tota la seua obra.

R. En el poemari que estic fent me'n ric de mi mateix i dels poetes, en general.

P. De les moltes especialitats que cultiva quina l'ompli més?

R. El que faig més a gust –treballar la fusta dona massa feina, cal tenir moltes ganances– és escriure un poema relaxat mentre escolto música. A vegades pot parèixer una poesia massa pedant, però m'agrada introduir alguna paraula rebuscada, perquè la poesia no cal entendre-la al primer cop.

«La vida ha de tenir etapes perquè estancar-se és morir una mica»

P. *Vers a vers* és una oda a Barcelona, tan a gust es troba allí?

R. Estic a Barcelona des de 1972 i em sento molt bé allí. No puc prescindir d'ella. He de tornar-hi sempre. Ja sóc un urbanita. Em trobo molt ben integrat. Això no em fa perdre res de l'aragonès que porto dins. Introduir-me en la llengua catalana m'ha ajudat a reviuir el meu passat d'infància a la Codonyera.

P. Com va a anar a parar a Barcelona?

R. Pel treball i perquè la meua

menys la poesia tradicional»

novia vivia a Barcelona. Em va agradar la ciutat. Vaig marxar de la Codonyera a Alcanyís per a estudiar als escolapis –dos anys més tard que hi va estar Desideri Lombarte–. Vaig estar com a fàmul, ajudant als frares per pagar-me els estudis. Els meus pares no me'ls podien pagar. Després vaig anar a Logronyo. Volia ser advocat però va eixir una plaça de secretari accidental a Cascante del Rio (serra d'Albarracín). Hi vaig estar un any amb unes experiències increïbles. Per exemple, em vaig trobar en que havien tirat a terra l'ajuntament i s'havien repartit les pedres els veïns. De Terol vaig anar a Madrid amb una beca per estudiar econòmiques. Vaig treballar a Madrid, Holanda y Canàries. I finalment a Barcelona. Ja porto 16 anys en la mateixa empresa i em queda un any i mig per jubilar-me.

P. L'idioma matern de la Codonyera el va ajudar a integrar-se a Barcelona?

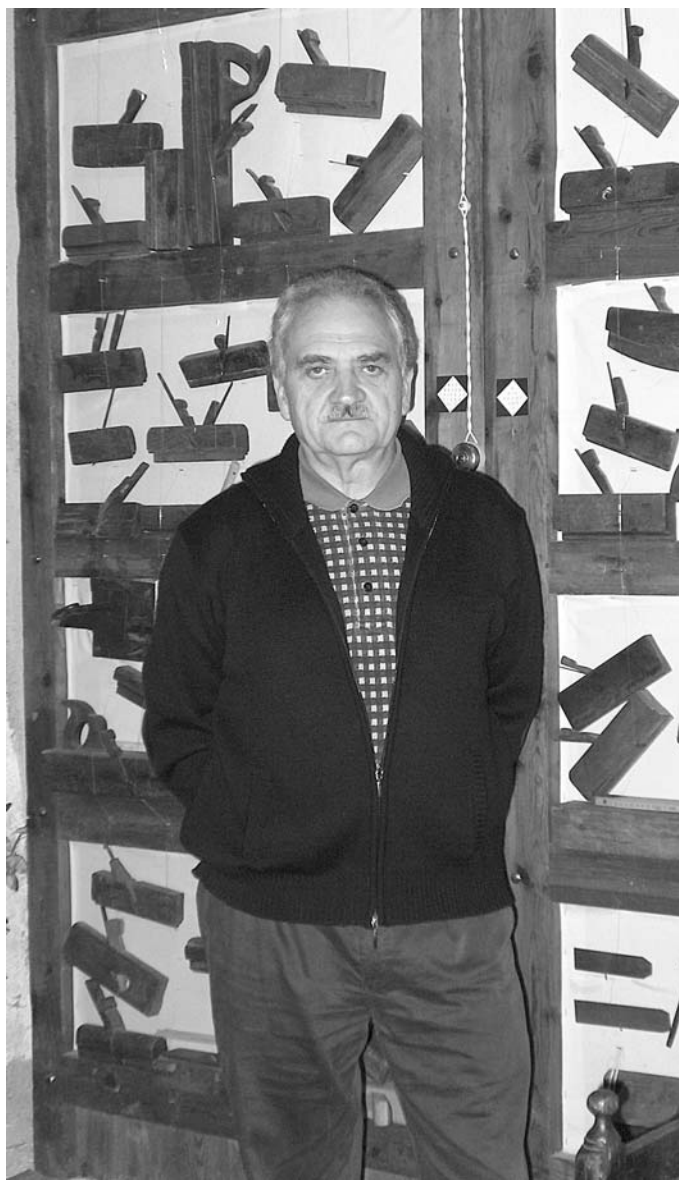
R. Molt. Encara que inicialment em feia una mica de vergonya utilitzar-lo. Quan vaig entrar, fa 16 anys, a l'actual empresa vaig decidir parlar català a tothom. Em va costar una mica però des de llavors quan em pregunten que parlo dic que català.

P. Els girs dialectals l'aver-gonyien?

R. Em feia una mica de vergonya. Em deien si era de Lleida, però ho vaig superar i no passa absolutament res. La llengua materna em va ajudar a integrar-me, encara que a Barcelona no saben molts bé on cau la Franja.

P. A *Vers a vers* es troba una barreja de vanguardia i tradició. En quina mesura influeixen aquestes dues vertents en la seua obra?

R. Jo em qualifico com a

LLUÍS RAJADELL

UN POETA TARDÀ

José Miguel Gràcia va nèixer a la Condonyera l'any 1941. Actualment treballa com a economista a Barcelona, on és el responsable del departament financer d'una multinacional francesa. Va començar a escriure poesia cap a l'any 1999 a partir del seu interès per conèixer els noms dels ferraments del camp en la llengua del seu poble. Ha escrit distints llibres en vers. El seu primer llibre publicat va ser *Davall d'una olivera*, dins de la col·lecció «Quaderns de les Cadolles», coeditat per l'Associació Cultural del Matarranya i l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. El seu llibre sobre el Floro va quedar finalista al premi de literatura en català patrocinat per la Diputació General d'Aragó Guillem Nicolau de 2003. El seu darrer poemari, *Barcelona. Vers a vers*, va guanyar la darrera edició del Guillem Nicolau.

heterodox. Procuero fer poemaris amb continguts dispersos. La tradició m'influeix en un 30%, per dir una xifra, i crec que està influència anirà cap avall en el futur. Camino cap a l'abstracció.

P. No corre perill d'escriure sols per a minories amb esta evolució?

R. No crec que el que escric ho llegirà molta gent. Però això passa amb tota la poesia. No m'importa. Jo busco disfrutar de la lliteratura.

P. *Vers a vers* és la seua obra més redona?

R. En va fer molta il·lusió escriure el llibre del Floro –va quedar finalista al premi Guillem Nicolau de 2003– perquè em vaig patejar el Matarranya respectant la parla de cada poble a l'hora d'escriure'l i em va donar molta satisfacció veure que la gent dels pobles s'ho passava bé llegint el que havia escrit.

P. El jurat del premi en va recomanar la publicació en 2003. N'ha sabut alguna cosa?

R. Res de res. Deixaré l'original a l'Associació Cultural del Matarranya per si vol publicar-lo, perquè la DGA no ho farà.

P. Ha influït en la seua vocació literària i en la seua identificació amb la llengua la presència d'Artur Quintana a la Condonyera?

R. Molt. En té la culpa de tot. Estava escrivint unes cosetes a casa quan Tomàs Bosque va portar-me a casa a Quintana. Ell em va animar molt i va ser decisiu. He mantingut un contacte molt estret amb ell. També m'ha influït Hèctor Moret. Per altra banda, de Tomàs Bosque guardo la seua primera gravació en casset.

Nou llibre de Joan Lluís Camps

L'Associació Cultural del Matarranya, amb conveni amb la Comarca del Matarranya, ha publicat un llibre de Joan Lluís Camps i Juan, el qual ja ens va sorprendre fa dos anys amb la publicació de la història de Queretes, el seu poble natal. Ara ha fet una recopilació de tots els documents i notícies que ha pogut trobar sobre els primers anys després de la conquesta de les poblacions d'Arenys, Calaceit, Queretes i Lledó.

Sobre aquestes quatre poblacions s'han escrit moltes coses sense fonament i s'han fet interpretacions que, després de llegir el llibre de Camps, els estudiosos i aficionats en la matèria s'adonaran ràpidament dels seus errors. Consultar aquest llibre és indispensable per poder comprendre la història d'aquestes terres i també és bàsic per a tots aquells historiadors que vulguin furgar en les profunditats de la història d'aquestes primers períodes.

El llibre es va presentar per primera vegada a la població de Lledó el passat set de desembre amb motiu de les *Primeres jornades culturals i literàries del Matarranya*. Amb una gran assistència de públic, vaig tenir el goig de fer-li la introducció a la seva presentació on van destacar també els discursos dels alcaldes de Lledó i de Cretes així com el de la Rosa Domènec, consellera de cultura de la Comarca del Matarranya.

Des d'aquestes pàgines felicitem una vegada més l'autor i l'encoratgem que segueixi treballant en aquestes importants tasques. Les generacions actuals li ho agraiem i les que vindran molt més.

Joaquim Montclús

Vencilló aposta per atansar la informàtica al públic adult

■ Fernando Sabés Turno

L'Ajuntament de Vencilló ha posat en marxa uns cursos d'iniciació a la informàtica i a internet adreçats a majors de 12 anys. S'hi han escrit, en concret, 30 persones.

Aquests cursos compten amb la col·laboració de la Diputació Provincial d'Osca, que ha dotat la biblioteca municipal de 10 nous ordinadors que possibiliten la realització d'aquesta iniciativa.

Se n'ha establert dos horaris diferenciats: de 16.00 a 18.00 hores, els dilluns, dimecres i divendres, i de 19.00 a 21.00

FERNANDO SABÉS

hores, els dimarts i dijous.

Aquests són els primers cursos que es desenvolupen amb aquest nou equipament informàtic, tot i que des de l'Ajuntament s'ha informat que es preveu la realització d'uns altres destinats en un futur a menors de 12 anys, a persones

que no s'hi han inscrit en aquesta ocasió, i també a aquelles que desitgen perfeccionar l'aprens.

L'objectiu d'aquests cursos és atansar a totes les edats la informàtica i facilitar l'ús d'aquesta tecnologia també entre la gent gran.

Programa Equal Babel per a les comarques del Baix Cinca i a la Llitera

■ Jaume Casas

Les comarques del Baix Cinca i de la Llitera han estat seleccionades pel Govern Espanyol i la Unió Europea per desenvolupar en els pròxims tres anys un programa europeu EQUAL BABEL, conjuntament amb les comarques lleidatanes del Segrià i la Segarra. El programa ha estat promogut per la Diputació de Lleida i busca establir mesures que afavoreixen la integració dels immigrants i que previnquin la xenofòbia.

El programa és per a tres anys, fins al pròxim 2007 i està dotat amb 1,5 milions d'euros (uns 250 milions de les antigues pessetes), dels quals el cinquanta per cent ve finançat amb càrrec a fons europeus. En els pròxims mesos, les institucions que hi participen hauran de presentar un projecte concret amb les actuacions que pensen dur a terme

El president del Consell Comarcal del Baix Cinca, José

Evaristo Cabistañ, considera molt positiu treballar amb les comarques veïnes de la província de Lleida, que té problemàtiques semblants en qüestió d'immigració, atès que tot allò que afavoreixi la integració de la població immigrant, cada cop més creixent, sempre és positiu. Una volta es comenci a desenvolupar el programa Ecqual Babel en aquestes comarques caldrà establir un intercanvi amb alguna altra zona d'un país comunitari que també el desenvolupi en el seu propi àmbit. Suposadament haurà de ser algun departament francès o italià.

El programa Ecqual Babel serà una de les novetats d'aquest any en els serveis socials de la comarca, un servei que va assumir la comarca a principis de l'any passat. A més a més de mantenir els serveis que es venien prestant, l'any passat es va posar en marxa el programa d'Iniciatives Socials

d'Ocupació en l'Àmbit Local -ISEAL-, amb l'objectiu de subvencionar activitats empresarials o professionals que contribueixin al desenvolupament de l'economia social, mitjançant la creació d'ocupació local.

A la primera convocatòria, s'hi van presentar un total de nou projectes empresarials, dels quals se n'han acceptat quatre: una empresa de neteja a Mequinensa, amb una subvenció de 38.692 €, una empresa informàtica a Fraga -31.326 €-, una perruqueria a Saidí -8.972 €- i una de pintura d'interiors a Bellver de Cinca -1.709 €-.

El Programa ISEAL està cofinançat pel Fons Social Europeu, l'Institut Aragonès de Serveis Socials i per la Comarca del Baix Cinca. El pressupost per a l'any passat ascendia a una mica més de 70.000 €, mentre que per a enguany és d'uns 57.000 euros.

El Torricó viu amb intensitat i participació les festes d'hivern i Carnestoltes

■ Anna Enjuanes

El dijous tres de febrer, festivitat de Sant Blas, el Torricó va celebrar la festa d'hivern. La jornada es va iniciar amb la processó i santa missa presidida per la imatge del Sant. Al finalitzar l'ofici religiós es va oferir el tradicional "bollo" beneït per a tots els assistents.

A continuació els socis de Sant Blas es van traslladar al pavelló municipal per participar en un dinar. La jornada finalitzà amb una animada sessió de ball.

El dia de Santa Àgueda, l'Associació de Dones de la localitat va ésser la que va organitzar

la festa, que es va iniciar amb una missa i continuà amb el repartiment de magdalenes i una cercavila pels carrers de la població acompanyades de la tuna. A continuació moltes d'elles es van reunir amb colles per compartir un dinar i una partida de cartes. La festa va seguir a partir de les cinc de la tarda amb el repartiment de xolleta a la brasa per a tots els assistents.

La jornada finalitzà amb una animada sessió de ball al poliesportiu municipal.

El diumenge sis de febrer, petits i grans van ésser els

autèntics protagonistes del Carnestoltes organitzat per l'àrea de festes de l'Ajuntament. La banda de tambors i cornetes va obrir la jornada

amb una cercavila, que continuà després amb una animada sessió de ball al poliesportiu municipal amb xocolata per a tots els assistents.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Camins de Fraga

■ Ramon Sistac

Camins d'Igualada, / camins de Fraga, / les esperances. Sens dubte que els versos bellíssims del mallorquí Bartomeu Roselló-Pòrcel (1913-1938) us portaran ressonàncies estètiques ben diferents del conegut passatge fragatí de Gaspar-Melchor de Jovellanos (1744-1811): *¡Dios nos asista! Nueve mujeres asquerosísimas entraban y salían, una madre y ocho hijas: pero tan zafias, tan feas y tan molestas con su guirigay catalán, que recomendaron muy mal el hospedaje.* No és la mateixa impressió, a fe de món, que he tingut jo en els darrers dies que, complint amb el meu deure de predicador ambulant, m'he desplaçat dos camins a eixa vila que Pere el Cerimoniós qualificà de "terra beneïta, poblada de lleialtat" (llegiu "beneïta" com 'beneïda'; no pas amb el sentit de 'pallussa', 'somera' o 'ximple'). No; no és ben bé la mateixa impressió. No hi he trobat pas dones brutes, llordes, tafarrudes o lletges: més aviat al contrari (no patiu; com que sóc educat i practico la correcció política, tampoc no diré que les dones que he vist m'han paregut boniques: em limitaré a pensar-ho). I de *guirigay* res: que m'he trobat, el primer viatge, amb el bo i millor de la classe pensant de la terra i, el segon, amb el col·lectiu de mestres de català de la Franja. En podríem dir, si més no previsiblement, "parlants altament qualificats de l'idioma", sense menystenir els altres.

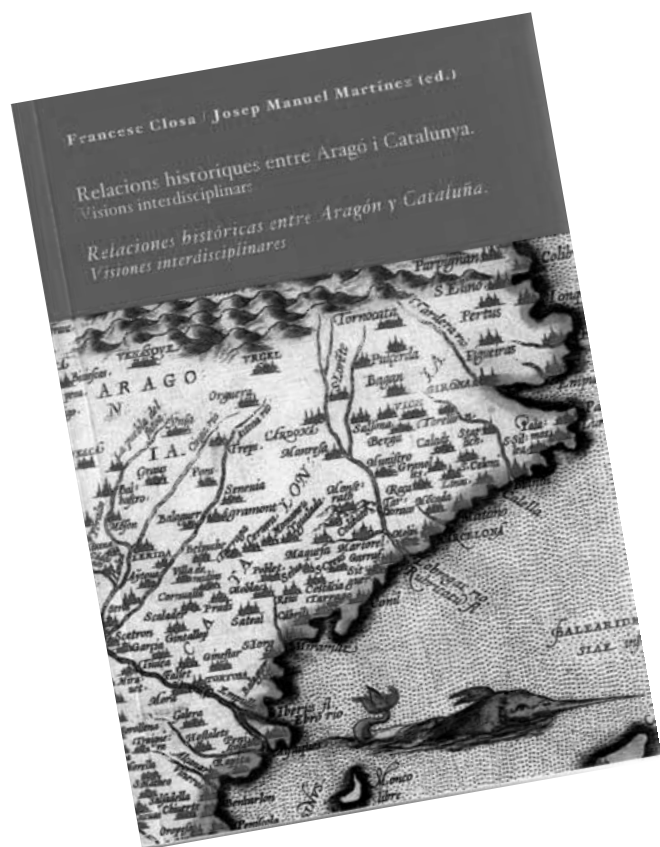
Hi he anat, com me toca, a predicar sobre llengua. Però sobre aspectes ben diferents: un dia sobre l'estat del català des d'un punt de vista quantitatiu, a propòsit de la declaració de l'Institut d'Es-

tudis Catalans sobre el seu ús social; un altre, amb una òptica més qualitativa, sobre el model de català aplicable a l'ensenyament i la seua relació amb les varietats dialectals. En totes dues circumstàncies he pogut comprovar com la motivació i la implicació dels participants és important, en el cas d'uns per consciència cívica, en el dels altres també per necessitat d'ordre laboral. Al capdavant, i malgrat les anàlisis negatives que puguem fer en algun moment dels fets en qüestió, hi ha un cúmul d'energies humanes positives amb noms i cognoms. No sé si anem bé o no anem bé, però en tot cas hi ha gent convençuda, disposada a no cedir en el combat quotidià per redreçar les coses.

Però no és ací on anava. De fet, avui m'interessa més parlar del paper vertebrador de Fraga. He dit moltes vegades que la Franja no existeix, però que l'hem de crear. O millor: no existia i la vam haver de crear. Fraga és només la capital del Baix Cinca, d'acord. I no existeix un autèntic eix econòmic o humà "transfranjolí" que justifique la centralitat geogràfica de Fraga. També d'acord. Però sí que és cert que hi ha determinats serveis, si més no culturals, que algú, del territori estant, haurà de centralitzar. Lleida ja ho fa al nivell que li correspon, però és obvi que no pot substituir l'administració aragonesa. Vull dir que funcionarà en l'àmbit privat, però no en el públic (tret d'aquells camps, com l'assistència sanitària, subjectes a conveni). I, de les capitals administratives, més val no parlar-ne (ni fiar-se'n). Fraga, a més de l'equidistància quilomètrica, té altres actius. Té les infraestructures pròpies d'una població gran, està prop de Lleida i està ben comunicada (matisem-ho: no està tan mal comunicada com la resta del territori). Tot i que no sóc gens partidari de crear capitals artificials o artificioses, sí que crec que la Franja ha d'apostar fort per Fraga i ha de vertebrar les seues comunicacions amb Fraga (que, mai no insistiré prou, està prop de Lleida; forma part del seu hinterland). I, en cas que no us haja convençut, hi puc afegir que hi fan uns cócs de codony més que dignes d'una gran capital.

Dues universitats publiquen el 1r Fòrum de les Relacions històriques entre Aragó i Catalunya

■ CERIB

El desembre de 2004 s'ha publicat el llibre «Relacions històriques entre Aragó i Catalunya. Visions interdiscipli-

nars», en coedició entre les edicions de la Universitat de Saragossa i la Universitat de Lleida i sota la direcció de

Francesc Closa i Josep Manuel Martínez. Aquesta obra compila la part dels treballs presentats en el marc del Primer Fòrum de les Relacions Històriques entre Aragó i Catalunya, realitzat a la població de Fonz (Osca). El Fòrum va constituir la primera ocasió en què es pretenia abordar les relacions mútues entre Catalunya i Aragó i oferir una visió global i interdisciplinària d'ambdós territoris caracteritzats per la varietat i l'heterogeneïtat de manifestacions, punts de contacte i conflictes de diferents signes i intensitats. Unes manifestacions derivades del veïnatge històric que abarquen des del marc institucional de la Corona d'Aragó fins a l'actual suma d'esforços enfront el Plan Hidrológico Nacional, l'AVE Madrid-Barcelona o l'autovia entre Tarragona i Donosti. Un conjunt d'historiadors i historiadores, que cobreixen l'arc cronològic que va dels orígens altmedievals a

l'època contemporània. reflecteixen en aquest llibre, la imbricació d'ambdós territoris al llarg del temps. Dos enfocaments caracteritzen les aportacions de l'obra: uns —emprant diversos punts de vista temàtics— analitzen les relacions entre Aragó i Catalunya, d'altres estudien aspectes concrets i específics de la Franja, l'àrea de contacte. Així trobem els treballs de Pilar Almuzara, Josep Manuel Martínez, Enric Vicedo i Oscar Jané en un apartat dedicat a l'economia i la societat; i els de José Ángel Asensio, Francesc Fité, Alberto Velasco, Eduard Vives i Marta Monjo a art i cultura. Tot plegat, s'ha fet amb l'objectiu que el lector pugui capbussar-se en el coneixement de les realitats d'un passat compartit i que, alhora, pugui emprar-se per comprendre l'actual situació, les seves especificitats, la seva lògica de funcionament i com a material de reflexió per al futur.

L'INCISIVA ACCIÓ DEL CERIB A LA RIBAGORÇA «HISTÒRICA»

El dia 15 de gener de 2005 ha tingut lloc la reunió anual de socis del Centre d'Estudis Ribagorçans. Això que no hauria de representar cap notícia en sí mateixa, sinó és la bona salut del jove centre investigador, és en realitat un fet cabdal ja que suposa la confirmació de l'acció física del CERIB arreu de la Ribagorça —històrica—. La reunió ha tingut lloc a Fonz —o Fonz, segons la fórmula actual— i ha estat molt ben acollida per l'alcalde de la localitat, Enrique

Badia. Aquest, en representació del poble, reconeixia sense embuts la identitat ribagorçana de la vila, malgrat que segons els talls administratius d'avui dia, estigui integrada dins del Cinca mig, per tant a l'òrbita de Montsó. S'ha pogut intercanviar punts de vista i maneres d'actuar diferents al marge dels «grans» centres de decisió política i cultural. Aquesta actuació simbòlica només s'entén dins de les que el CERIB està duent a terme: invitació a la participació i

acció científica i cultural de pobles i viles de la Ribagorça, estiguin oficialment inclosos o no a la «Comarca de la Ribagorça». L'acció interna té aquest any un nou vessant de col·laboració racional externa com ho són també la seva col·laboració al IV Col·loqui d'Estudis Transpirinencs «La memòria de la muntanya. Recerca, conservació i difusió del patrimoni al Pirineu: polítiques, recursos i problemes», organitzat per la Institució Ramon Muntaner i el

Patronat Francesc Eiximenis i que tindrà lloc a Núria del 30 de setembre al 2 d'octubre de 2005, així com al 56è congrés de la Fédération Historique de Midi-Pyrénées «Cultures et solidarités dans les Pyrénées centrales et occidentales» que tindrà lloc a Tarbes (Hautes-Pyrénées) els dies 17, 18 i 19 de juny de 2005. Totes aquestes accions permeten donar normalitat a la cultura ribagorçana que tants anys porta sota silenci.

Les Associacions donen un toc d'atenció al Govern Aragonès

■ Marta Canales – ACPV– Casals Jaume I Franja de Ponent

Arrel de l'acte al Casal Jaume I sobre la declaració de l'Institut d'Estudis Catalans, en la darrera reunió de treball i coordinació de les entitats culturals de la Franja es va consensuar un manifest denunciant la situació de la llengua catalana a les nostres comarques.

La intenció del manifest és posar de relleu la situació actual que viu la llengua als nostres pobles i també, fer un crit d'alerta amb una implícita demanda: el compromís de les institucions i dels cata-

lanoparlants, com persones físiques, amb i per la nostra llengua. Tots coneixem situacions on els nostres drets lingüístics es veuen vexats o, senzillament, omesos. Els signants del manifest creiem fermament que és el moment de fer un punt d'inflexió, d'exercir de catalanoparlants i de ser conscients de la molta feina que ens queda per fer. Fa vint-i-un anys de la declaració de Mequinensa i, en la majoria d'aspectes, es va aturar el temps al 1984.

UN MANIFEST: UNA REFLEXIÓ PÚBLICA, UNA DEMANDA, UNA EXIGÈNCIA

La llengua catalana a les comarques de la Franja es troba en una situació de dificultat màxima i mostra uns dèficits que costaran molt de superar si no s'actua amb diligència, contundència i decisió des de tots els àmbits.

La situació del català a les nostres comarques comparteix les dificultats de tot l'àmbit lingüístic, unes dificultats denunciades a bastament per les institucions més representatives d'arreu, entre les quals destaca l'Institut d'Estudis Catalans que, en una declaració del proppassat mes d'octubre, cridava l'atenció sobre la letal inferioritat de condicions que afecta la llengua catalana en tots els territoris.

Les nostres comarques, en tant que comarques de l'administració aragonesa, són les úniques de tot l'Estat espanyol que encara no tenen reconeguda l'oficialitat de la seua llengua i, en conseqüència, després de 25 anys de Constitució i de més de vint d'Estatut d'Autonomia de l'Aragó, el català a la Franja es troba en una situació gairebé de desemparament, tot i la demanda social dels últims anys que va tenir en la Declaració de Mequinensa el punt més rellevant de reivindicació del català a les nostres terres sense obtenir a penes efectes positius.

En aquest sentit, les comarques de la Franja es manifesten

encara més damnificades, certament no només avui, perquè la delicada situació de la llengua catalana a les nostres comarques en bona mesura és producte de la història i en bona part per la hostilitat i la desatenció dels poders públics; últimament, però, no cal dir que les dificultats per fer del català una llengua normal d'ús a casa nostra, una llengua digna i de prestigi, es poden agreujar, justament, quan les circumstàncies del món actual i la pressió de la llengua més forta són més evidents i quan els responsables polítics deserten de les seues responsabilitats.

Tenint en compte aquestes circumstàncies, i considerant que no podem allargar més el desemparament en què es troba el català a les nostres comarques, atenent als nostres drets i llibertats, mani-

festem i exigim que:

- s'actue en conseqüència i que es posen els mitjans a favor del reconeixement de la importància de la nostra llengua i, en conseqüència, que es treballa per la dignitat del català a les nostres comarques;
- es facen polítiques de discriminació positiva a favor del català a la Franja perquè és de justícia, i per tant el que demanem és una reparació històrica i un marc de llibertats on exercir els nostres drets lingüístics;
- es reconega la necessitat de treballar d'acord amb els altres territoris de l'àmbit català, entenent que la nostra reivindicació i la nostra aspiració és la mateixa de la resta dels països que tenen el català com a llengua pròpia;
- es reobre el procés perti-

nent, sense dilacions, que ha de culminar en l'aprovació d'una Llei de llengües que faça possible l'inici de la recuperació del català cap a la seua normalització, això és, cap a l'ús normal en tots els àmbits formals i públics: l'administració, l'ensenyament, els mitjans de comunicació, el lleure, les relacions comercials, etc.

Signem aquest manifest: Casals Jaume I de la Franja (Acció Cultural del País Valencià)

Institut Cultural de la Franja (Associació Cultural del Mataranya, Centre d'Estudis Ribagorçans, Consells Locals de la Franja i Institut d'Estudis del Baix Cinca)

Òmnium Cultural de Ponent – Lleida

Fraga, 29 de gener de 2005

Les associacions que treballen per la fabla, unides per la unitat de l'aragonès

■ Sezió de Luengas Minorizatas d'o Rolde d'Estudios Aragoneses

ROLDE DE ESTUDIOS ARAGONESSES

O pasato 29 de chinero s'achuntoron en Uesca representants de lumerosas asoziacions que treballan por o refirme de a lengua aragonesa, asinas como partizipans á tetulo presonal, benitos dende Echo u a bal de Tena dica o Baxo Aragón, pasando por o Semon-tano, a Galliguera u Zaragoza.

O motibo de a reunión yera analizar a situgación de a nues-tra lengua en os intes actuals, o periglo de a perbibenzia de as barietaz u de as modalidad bibas de l'aragonés, a nezesidá d'un modelo de lengua culto e referenzial, a presenzia de a lengua en a soziedá y en os meyos de comunicaci3n, a

suya amostranza...

S'esprisoron as diferens ideyas arredol de o tema en una bastida, segundes as parolas de o presidén de o «Conse-llo d'a Fabla Aragonesa» que presidió a Mesa chunto con os de o «Ligallo de Fablans» e «Nogar4», de chenerosidá e toleranzia, buscando chunir

posturas e confluyir opinions.

En resultas de a trobada se redautó ro manifesto «Chuntos por l'aragonés» (que reproducimos en ista paxina) se publicó en a prensa aragonesa o pasato 13 de febrero) acotraziato por consenso e aprebató por unanimidá por os allí presens, e s'alcordó a nezesidá de celebrar o «II Congreso de a Lengua Aragonesa» (o primer tenió lugar en 1987), ta ro cual se nombró una comisi3n organizadera integrata por una ampla ripresentazi3n de as asoziacions e coleutibos presens e ubierta á toz os dem4s.

A reuni3n se remató con una buena chenta en a que l'es-fuerzo e a preocupazi3n mani-festatos por o futuro de l'aragonés, s'entreberó con a cordialidá e a unidá. Á ra fin, toz os asistens entonoron a canta «S'ha feito de nuey» enfilatos por o suyo autor, o cheso Pepe Lera. Un día gran, una calendada de goyo, de fiesta, ta l'aragonés.

MANIFEST PER LA UNITAT DE LA LLENGUA ARAGONESA

Les associacions, col·lectius i persones que signem el present Manifest, ho fem moguts pel respecte a un riquís-sim patrimoni cultural i lingüístic que existeix a l'Aragó i la pervivència del qual és en perill.

És un fet històricament documentat que a l'Aragó es va individualitzar una llengua romànica, derivada del llatí, denominada tradicionalment aragonès i que encara roman viva en àmplies zones del nostre territori.

Aquesta llengua s'expressa en diverses modalitats lingüístiques i parles locals, la subsistència de les quals està seriosament amenaçada, i la seua protecció és un deure moral i legal. En este sentit, cal recordar que tant la Constitució Espanyola com l'Estatut d'Autonomia d'Aragó, en sintonia amb la Carta Europea de les Llengües, reconeix explícita-

ment els drets de les minories lingüístiques. Aquestes varietats són, per tant, constitutives de l'aragonès i parlar cadascuna d'elles equival a parlar de distintes formes un mateix idioma.

Estem convençuts de que l'única fórmula vàlida per intentar evitar la desaparició de l'aragonès, amb totes les seues modalitats és el reconeixement de la unitat de la llengua, la qual cosa porta aparellada l'afermament d'un model culte i de referència, consolidant un procés que ja altres llengües com el castellà o el català iniciaren en el seu moment.

En definitiva, li demanem a la societat aragonesa comprensió i recolzament envers aquesta llengua que és patrimoni de tots i constitueix un valuós llegat cultural de la humanitat.

GALERIA DE PERSONATGES

Cristina Castañ Rami

«Mai he rebut cap rebuig per utilitzar la llengua catalana en l'educació dels nens»

■ D. Costa

La Cristina Castañ, nascuda a Mequinensa i criada a Torrent, és filla de pare fragatí-torrentí i de mare mequinensana: és una autèntica baixcinenya i multicultural d'arrel i origen. Dedicada al treball social, des de fa 21 anys s'encarrega d'educar nens d'entre dos i tres anys a la seua vila, Torrent de Cinca, a casa seua. A la vila no ho fa ningú més. Sempre en escamots de, com a màxim, 15 infants. Al llarg d'aquest temps els ha tingut de diferents nacionalitats i races. Des de Mali fins a Polònia o Centreuropa i naturalment de Torrent i també de Fraga, tot i els sis quilòmetres de distància que separen un poble de l'altre. Els Guàrdies

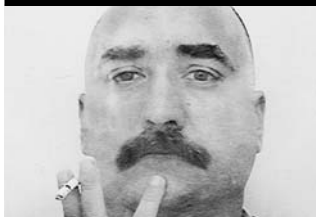
JOSE MIGUEL PLANES

Civils de la caserna de Fraga també li han portat alguns dels seus fills. I en tots els casos, la llengua de relació ha estat la llengua catalana. La seua opinió, basada en l'experiència,

és que els nenets s'adapten extraordinàriament bé a la llengua. I el seus pares també. «Mai he rebut cap rebuig pel fet d'utilitzar la llengua catalana en l'educació dels nens.

Tot al contrari. La meua percepció és que ho entenen perfectament. Quan els he explicat les línies educatives i pedagògiques en què em moc, sempre he tingut la sensació que els pares assumien perfectament la multiculturalitat no ja de la comarca, sinó l'uropea». En un temps en què, sigui el lloc que sigui, la tendència duu la gent a parlar en castellà en el moment en què apareix la més mínima diversitat lingüística, el mèrit de la Cristina és integrar dins la cultura franjolina les cultures d'altres nacionalitats. Per això és el personatge d'aquest mes. I, per això les nostres felicitacions. No és freqüent aquesta valentia. No senyor.

CRÒNIQUES TAGARINES

Eros-Christ

■ Esteve Betrià

En la crònica de fa just un any, manifestava el meu desacord, per dir-ho així, pel fet que en dècades bona part dels filòlegs «institucionals» catalans haguessen mostrat un clar menyspreu envers el *Diccionari català-valencià-balear* i, sobretot, per l'obra filològica del seu inspirador, Antoni M. Alcover. Ara no és moment d'intentar ressenyar les disputes sorgides en el primer terç del segle XX entre els lingüistes «institucionals» i mossèn Alcover: la complexitat del conflicte fa impossible provar de descriure-les en unes poques línies. Amb tot, diria que un dels factors que més irritaren els gramàtics «institucionals» fou el caràcter abrandat i, si se'm permet l'adjectiu, modernista de mossèn Alcover.

Però no foren només alguns lingüistes els que es mostraren hostils a les realitzacions modernistes i als artistes i intel·lectuals que protagonitzaren l'eclosió de l'art i la cultura catalanes en els anys del canvi del segle XIX al XX. Com és sabut, la intel·lectualitat noucentista titllà, en general, les creacions modernistes de gens brillants i durant molts anys procuraren que es mantinguessen en el més fosc ostracisme.

A poc a poc, però, a partir de finals de la dècada dels anys seixanta del passat segle, es tornà a valorar la producció dels escriptors i artistes modernistes. Primer fou l'arquitectura (Gaudí,

Puig i Cadafalch, Domènech i Muntaner, Martinell,...), tot seguit —o alhora— l'obra del DCVB, i més recentment la labor i la trajectòria filològica de mossèn Alcover. També la literatura —sobretot la narrativa— modernista ha anat sortint lentament del purgatori de la mediocritat a què l'havien condemnat els escriptors i intel·lectuals noucentistes. Un purgatori en què, això sí, no hi entraren mai —o ben poc— narradors com ara Joaquim Ruyra.

Una obra que encara es manté en el purgatori literari és la novel·la *Eros-Christ* (1908) de l'escriptor vilanoví Víctor Oliva. Novel·la qualificada pels crítics com «una obra 'passiva' d'un aficionat» (A. Yates a *Una generació sense novel·la?*) i de «obra mancada d'estructuració rigurosa [sic]... i irrellevant» (J. Castellanos a *Història de la literatura catalana*, 1986) però que té per a la literatura catalana a l'Aragó una importància prou destacable, ni que siga perquè l'acció i l'escenari de l'obra se situa en terres ribagorçanes, en especial a Sopeira, en quatre cinquenes parts. Víctor Oliva coneixia bé aquestes terres, cosa que li permet al llarg de la novel·la descriure en detall el paisatge pirinenc, la gent muntanyenca i, molt especialment, el parlar ribagorçà (ja en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906 presentà una treball sobre el català de Sopeira). També sembla que *Eros-Christ*, obra excèntrica, ha tingut cert predicament —com recordava el crític Julià Guillamon en el número 80 (31 de desembre de 2003) del suplement 'Cultura/s' de *La Vanguardia*— entre els escriptors de la bohèmia contracultural barcelonina de finals dels anys setanta del passat segle. Potser ha arribat l'hora de fer eixir del purgatori de l'ostracisme la novel·la de Víctor Oliva; vull dir de reeditar *Eros Christ*. A la col·lecció Pa de Casa-Literaturas de Aragón, per exemple.

Lletra i música

■ **Carme Messeguer**

Sempre resulta estimulants escoltar la darrera elucubració dels Antònia Font. El quintet mallorquí (tots ells al·lots –la tal Antònia Font no va ser sinó la seua primera fan–) torna a sorprendre amb el seu quart CD, *Taxi*, que inclou el DVD *Acronia i col·lapse del doctor Polanski*. Amb ritmes pop i lletres surrealistes els Antònia Font continuen bastint un univers propi poblat de científics anacrònics, robots solitaris, astronautes rimadors, asteroides desorbitats i extraterrestres en motos d'aigua. L'experiment piromusical dels Antònia Font, que podem inserir dins de l'òrbita de música galàctica encetada per Sisa als anys 70, és un devessall de música virolada i

literatura lúdica amb ressons mallorquins. La seua millor composició, una sincera cançó d'amor a ritme de vals: «Vitamina Sol».

Si la marinada ens porta aquesta alenada d'aire fresc des de Sant Llorenç des Cardassar, de Tramuntana ens arriba El dia de l'ós, la cinquena (i millor, segons els crítics) novel·la de Joan-Lluís Lluís. L'escriptor i periodista perpinyanès situa el seu relat a Prats de Molló (al Vallespir), on una llegenda diu que el dia que tornen els onsos en marxaran els francesos... A banda de la possible lectura política, Lluís retrata, en un aconseguit estil personal, els efectes de la dissidència dins d'una societat tancada i marcada per la

submissió. Ara fa dos anys Joan-Lluís Lluís publicava una *Conversa amb el meu gos sobre França i els francesos*, en què descrivia els estralls de la grandeur sobre la identitat de la Catalunya més septentrional i en desmuntava els suposats avantatges.

Per cert que si voleu estar al cas de les novetats bibliogràfiques en català que s'editen a tots els Països Catalans, teniu la revista bimestral *Lletres*, que podeu trobar en quioscos i llibreries o rebre gratuïtament si us subscrieu al Club de

Coberta del disc *Taxi* dels Antònia Font

Lectors dels Països Catalans (www.llibrescat.com). A més de novetats, hi trobareu articles, entrevistes, recomanacions i un catàleg extens de publicacions en català.

Regaleu llibres i música en català! Fareu països i nodrirem i esperit!

SOM D'EIXE MÓN

Parlaré del fred!

■ **Francesc Ricart**

M'he de reprimir un altre camí. Aguanta, no parles del català. Sigues coherent, mossega't la llengua (la meua). He de mantenir allò que vaig dir un dia: tu no ets ningú per pontificar sobre la llengua. O siga que, per a aquest article, ja cal que em busque la vida i m'invente històries ben allunyades de la cosa del català. Puc parlar del fred d'aquests dies d'hivern i de com hem eixit els pobles de la Franja als primers llocs dels rànquings de les temperatures més baixes...

També em podria dedicar a explicar l'últim Carnestoltes i de com xala la gent. Als nostres pobles la gent sempre ha xalat molt a l'hora de disfressar-se. Déu n'hi do les mascres de Fraga, per exemple. Alguna hora n'hauré de parlar, dels Carnestoltes, de les mascres, de la rifa del tocino de Sant Antoni i de com una societat malvivia marcada pel calendari de la Quaresma que havia de culminar en la Setmana Santa, quan la canalla acaçava jueus amb els sorollosos carraus... Fins i tot quan el franquisme més tenebrós, emparat amb l'església catòlica més rònega i les seues prohibicions, fins i tot aleshores eixien les mascres, per exemple les mascres del Castell. Us hi heu fixat que d'això pareix que hagen passat més de mil anys? Parlant del temps, una cosa que va passar fa quatre dies com és el rodatge de pel·lícules de l'«oeste» a Fraga ja ha estat motiu d'estudis. Ho traia el *Segre* arran d'un article aparegut a la revista *Sapiens*. Però, d'aques-

tes coses, potser que en tornem a parlar amb més calma i no com ara que ha estat per eixir del pas i per no parlar de la llengua!

Ja ho tinc!, sí, parlaré de la Constitució Europea, o com se n'haja de dir. Sí, explicaré els meus convenciments i convenceré els milers de votants de la Franja i els milers de lectors de *TdeF* perquè voten com ho faré jo; ens convoquen a un referèndum i ens demanen que votem si acceptem un Tractat que ha d'establir una Constitució per a Europa (renoi!). Començo pel Preàmbul. No pot ser! Hi ix una mena d'invitació d'una sèrie de reis, reines i altres malnoms, com si es tractés d'un tractat que tractés (quin embolic) d'un document medieval... Però què fas? Si quan ixca *TdeF* ja s'haurà votat i seràs, tant si vols com si no vols, un europeu com aquell Alfredo Landa o aquest Ministre de Defensa. Sóc desgraciat. Com que a Europa ja hi som –tot i votar que no, segur que no ens foten fora, quina fenyada!– sense anar gaire lluny, serà bo que parlem de les coses més pròximes. Podem tractar de les reformes dels Estatuts; si més no dels anunciats: el d'Euskadi, vull dir el d'Ibarretxe, i el de Catalunya, vull dir el del Principat. També m'he entretingut a buscar com es poden beneficiar aquests dos països o aquests dos trossos de dos països (Euskalherria i els PPCC) del futur text constitucional europeu i tampoc no acabo de trobar la pàgina on diga res que els pobles podran fer servir el dret a l'autodeterminació, una cosa que ja eixia a la Declaració Universal de Drets Humans de l'any 1948, vaja, del Paleolític inferior! Plego.

Definitivament, me'n torno i us parlaré del temps i del *fot que fred* aquest hivern. Perquè a la gent de la Franja què ens han d'ensenyar. Nosaltres, per parlar del temps a l'ascensor, ens muntem una teoria filosòfica i la desenvolupem abans d'arribar al segon pis... Ara que hi penso, si als nostres pobles gairebé ningú no gasta ascensor.

La flama de la vida

■ Ruben Lombarte Gasulla – Pena-roja (el Matarranya)

Com tots ja sabeu, un grup de 18 persones van morir diumenge 6 de febrer en un alberg de la Todolella per inhalació de monòxid de carboni. La tragèdia es va produir per la mala combustió d'una estufa que va quedar engegada tota la nit perquè la calefacció del casali no funcionava. La poca ventilació i la manca d'oxigen en l'habitació van ser les causes de la tragèdia.

Els 18 jòvens eren convidats del cinquanta aniversari d'un veí d'Herbers que se celebrava a l'alberg de Sant Cristòfol de la Todolella. Un total de 50 persones eren a la festa que durà fins llargues hores de la matinada. Però en acabar-se, la majoria van decidir anar a dormir als seus respectius pobles, tot i que una vintena es van quedar a dormir perquè l'endemà tenien preparada una excursió.

La tragèdia va acabar amb la vida de divuit persones entre 17 i 40 anys. Dos jòvens més que dormien a l'alberg –l'amfitrió de la festa i la seua companya– van salvar la vida perquè eren en una habitació diferent que els seus companys els havien facilitat.

Les víctimes eren veïnes de les localitats castellonenques de Morella, Vilafranca, Burriana, les Alqueries del Xiquet Perdut, Nules, Torrechiva i Vinaròs. La resta dels cossos sense vida que es van trobar eren d'Aiguaviva (Matarranya), València, Lleida i Mula (Múrcia). Entre elles hi havia el jove grup de música Ppyote, que havia tocat a l'alberg durant la nit de la festa.

Jo no sóc la persona més indicada per parlar de l'accident del passat 6 de febrer a la Todolella. Però n'he seguit una

Cinc joves de Pena-rojavan estar a la festa i van salvar la vida anant-se'n a dormir a casa

de molt afectada. No sóc veí de la comarca dels Ports. Però sí que hi tinc gran part dels meus arrels i de les meues amistats.

Encara no he acabat de engolir-me l'amargor que suposa una desgràcia com aquesta. Dels desapareguts no vaig tindre l'oportunitat de conèixer-ne a quasi a cap. Però els meus companys de Pena-roja eren els seus companys. Per tant, eren amics d'amics. Segura-

ment els havia vist alguna vegada. Algú coneixia. I em dol molt, ja no només que hagin desaparegut, sinó també que molts hagin desaparegut sense tindre l'honor d'haver-los conegut.

Tots ells eren jòvens. La flor de la vida. El futur de les nostres comarques. Un futur que, en part, s'ha esfumat. Ells eren jòvens que feien comarca. El jovent culturalista i nacio-

nalista que lluitava per fer comarca. Per fer cultura. Per combatre allò que a tots, poc a poc, ens va matant: la despoblació. Persones que dia rere dia lluitaven pels seus principis i pels principis dels Ports.

Queda així un buit. Un buit que s'ha de reomplir. Un got a mig omplir. Un treball fet que queda coix, i que nosaltres hem de fer que no s'acabi trencant. Tota la seua feina no ha de ser en va. Nosaltres estem orgullosos d'ells. I ells, d'alguna forma o altra, han d'estar orgullosos de nosaltres.

Imaginar-nos que una festa acaba sent la darrera. Que per darrera vegada deixes de veure un amic. Que has deixat de veure un company sense dir-li allò que li havies de dir. Imaginar que un dia no tornes a despertar. Nosaltres hem despertat. I no hem de tindre por a despertar. Segurament, ells volen que continuem despertant. Que continuem lluitant per allò que somniem. I una vegada desperts, que aquells somnis es facin realitat.

Els no despertaran. Però estaran sempre orgullosos de que la seua feina, el seu esforç, ha estat reflectit en els nostres somnis. Els seus somnis. En aquells somnis que un dia per fi, s'hagin complert.

La vida ha de continuar. La comarca ha de continuar. «Fem que la comarca alci el vol», deia el lema de la darrera Aplec dels Ports. I ara ho ha de fer més que mai. Malgrat que molts no hi siguin.

Pareix mentida que l'aparell que encén una flama n'apagués una altra. Que aquella estufa apagués la flama de la vida. Perquè dins de l'habitació de l'alberg de la Todolella hi havia molta vida.

+

+

Associació de Consells Locals de la Franja

+

=

Institut Cultural DE LA Franja

■ *Associació Cultural del Matarranya*
C/ Pla, 4 • 44610 Calaceit
Tel. 978 851 152 - Fax 978 851 094
associacio@matarranya.com
www.matarranya.com/ascuma

■ *Institut d'Estudis del Baix Cinca – IEA*
Apartat de correus, 116 • 22520 Fraga
iebcinca@encomix.es
www./encomix.es/~iebcinca

■ *Associació de Consells Locals de la Franja*
22550 Tamarit de la Llitera

■ *Centre d'Estudis Ribagorçans*
C/ Senyors d'Entença, 1 • 22580 Benavarri
Tel. 679 531 728
info@cerib.org
www.cerib.org